

Remissvar från Nationell Estetisk Kongress,

angående: Remiss SOU 2020:33 Utredningen om planering och dimensionering av Komvux och gymnasieskola. Diarienummer: U2020/03826/GV

Sammanfattning

Remissvaret från Nationell Estetisk Kongress berör inte utredningens förslag varken angående Komvux eller yrkesutbildningar.

Vi besvarar remissen i första hand angående estetiska programmet samt särskolan och då främst de estetiska verksamheterna.

Utredningen beskriver en del problem som finns inom gymnasieskolan idag. Vi har förståelse för direktiven att vilja få eleverna att välja utbildningar som är bra för samhället, utbildningar som ger den kompetens som det är brist på i samhället.

Ett problem i betänkandet, menar vi, är att när direktiven gavs för utredningen, låg det ett förslag att återföra ett obligatoriskt estetiskt ämne till gymnasieskolan. Förslaget röstades dock ner av dåvarande Alliansen tillsammans med SD. Detta innebär eventuellt att utredaren sett framför sig ett gymnasium där i princip alla elever skulle få praktisk såväl som teoretisk erfarenhet av estetiska uttryck. När det nu inte blev så är det illa att utredaren, som vi uppfattar det, inte tydligare ser behovet av det estetiska programmet bland gymnasieutbildningarna.

Andra problem i utredningen är uppfattningen och tolkningen av tabeller som inte är relevanta, avseende det estetiska programmets ”syfte” och utbildningens avsättning inom en mängd yrkesområden och arbetsfält.

Vi tycker det är märkligt att en tidigare högt hållen devis från bland annat Skolverket, som förordat ett livslångt lärande, så fallit i glömska.

För oss verkar det inte relevant att fokusera på en uppfattning om att effektivitet uppnås genom att tidigt snäva in utbildningar med avsikten att enbart finna avsättning för vissa förväntade arbetsfält. För rena yrkesutbildningar kan det vara rimligt att jämföra förväntad arbetsmarknad och möjlighet till anställning vid antagning till gymnasieutbildning men inte för de högskoleförberedande programmen.

Remissvar:

Utredningen har ett tydligt uppdrag (sid 87):

- Förbättra elevernas tillgång till ett allsidigt brett utbud av utbildningar av hög kvalitet.
- Trygga den regionala och nationella kompetensförsörjningen.
- Främja en likvärdig utbildning och minska segregationen.
- Effektivisera resursutnyttjandet.

Vi ser dock att utredningens fokusering på arbetsmarknad och individens anställningsbarhet lett till att tyngdpunkten i utredningen kommit att ligga på den sista punkten: effektivisering av resursutnyttjandet.

Utredaren skriver: ”Syftet med den här rapporten är att bidra till förståelsen av hur de olika gymnasieprogrammen svarar mot gymnasieskolans syfte att främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet.” (sid. 977). Detta är lovvärt. Men i nästa mening fortsätter utredaren: ”I rapporten redovisar vi undersökningar om sannolikheten för elever som har gått olika gymnasieprogram att ta examen och etablera sig på arbetsmarknaden eller gå vidare till studier på eftergymnasial nivå.” Här frångår man det breda perspektiv som anges i uppdragets först formulerade syfte (”Förbättra elevernas tillgång till ett allsidigt brett utbud av utbildningar av hög kvalitet”) till förmån för ett snävare perspektiv. Utredaren har gjort ett gediget arbete med att kartlägga arbetsmarknadsperspektivet. Det är ett centralt perspektiv i sammanhanget, men utbildning har ett bredare syfte än så.

Det är glädjande att utredningen föreslår att Skolverket har en aktiv del i utformandet av omstruktureringen, eftersom Skolverket väl känner till mångfalden i gymnasieskolans uppdrag. Vi kan inte nog poängtera Skolverkets betydelse som part i en kommande omstrukturering i enlighet med utredarens förslag. Skolverket får här stå som en garant för att de olika perspektiven på gymnasieskolan beaktas.

Nationell Estetisk Kongress beklagar att denna utredningen inte tar avstamp i vad direktiven för den föregående gymnasieutredningen var, och vad som då valdes bort. Det är också lite märkligt att utredaren Lars Stjernkvist (s) inte beaktat det försök till förändring som regeringen gjorde före senaste valet, med bland annat en ambition att återföra ämnet/kursen ”Estetiska uttryck” som obligatoriskt på gymnasieskolan. Detta kanske är beroende på att Kommittédirektiven lämnades den 8 mars 2018, och först den 12 mars kom uttalandet från dåvarande Alliansen tillsammans med SD, om att rösta ner förslaget, vilket sedan skedde i riksdagen den 19 juni.

Nationell Estetisk Kongress vill bemöta en i utredningen generell hållning att, enligt direktiven, finna sätt att effektivisera gymnasieutbildningar att anpassas till en yrkesmarknad. Vi menar att det är väldigt viktigt att under gymnasietiden skaffa sig en god beredskap inför ett kommande långt yrkesliv, där det är troligt att kanske flera gånger byta eller vidareutveckla sin yrkesbana.

Nationell Estetisk Kongress ställer sig i grunden frågande redan till direktiven att generellt utreda och vilja effektivisera gymnasieutbildningar utifrån vissa marknader eller avnämares

förväntade behov av utbildade inom området. Vi kan förstå detta kopplat till rena yrkesutbildningar och vi kan där också inse att det är rimligt att inte utbilda ett stort antal elever som inte kommer att, efter gymnasiet, finna en yrkesmarknad som har behov av dem. När de däremot gäller de högskoleförberedande gymnasieprogrammen tycker vi att den tidigare högt hållna devisen hjälpa elever skapa förutsättningar för ett livslångt lärande. En från staten och skolverket medvetet ställningstagande och en insikt om att de som idag går ut från gymnasiet under sitt kommande yrkesliv med stor sannolikhet kommer att omskolas till nya yrkesval ett antal gånger och det gäller att då ha resurser och egenskaper att kunna ställa om. Vi vet idag inte vilka yrken som kan tillkomma som helt nya marknader. Inte minst efter den senaste "corona-tiden" finns det en stor del exempel på hur många yrkesgrupper som förlorat marknad har fått lära nytt och ställa om till helt andra områden. Tänk alla flygpersonal som ofta nu gått till vårddyrken.

Enligt tidigare ambition gällde det att gymnasister skulle vara så väl och brett förberedda att de skulle stå starka i att möta helt nya utmaningar i sin framtid.

Utgångspunkten måste vara individen och insikten att olika individer har olika behov och att behovet förändras över tid. Vid varje tidpunkt i individens livscykel skall det finnas en utbildnings- möjlighet. I vilken form eller med vilken huvudman utbildningen eller lärandet bedrivs är av underordnad betydelse. Utbildningens innehåll och nivå kan inte enbart grundas på individens formella utbildningsbakgrund, utan måste utgå från att lärande sker i många andra miljöer än det formella utbildningssystemet. Skolverket, 2000, sid. 12

Nationell Estetisk Kongress har svårt att acceptera utredarens ibland snäva kunskapssyn liksom synen på skolan som underleverantör till arbetsmarknaden – hur ett paradigmskifte liksom smygs in genom att utredningens förslag verkar indirekt: det handlar om att ändra principerna för dimensionering. Flera olyckliga och orättvisa exempel riktas mot estetiska programmet specifikt. Utredaren kritiserar t. ex. fenomenet att skolor lockar till sig elever med hjälp av oseriösa kurser och skriver: "Ett av flera exempel gäller förekomsten av e-sportprofil som erbjuds av förhållandevis många skolor inom inriktningen dator- och kommunikationsteknik, på el- och energiprogrammet och estetiska programmet." (sid 468) Utredaren har helt rätt i att man kan ifrågasätta lämpligheten i denna profil, men fenomenet gäller ingalunda enbart dessa två program. I verkligheten finns det undervisning i e-sport på t. ex. naturvetenskaps-, samhällsvetenskaps- och ekonomiprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transport-programmet, industritekniska programmet, VVS- och fastighets-programmet och hantverksprogrammet. Det säger alltså inget om estetprogrammet. Tvärtom är vår erfarenhet från det estetiska programmet att skolorna har en seriös, konstnärlig inriktning och att det är det konstnärliga uttrycket i musik, dans, media, bild och teater som gör att ungdomar väljer estetprogrammet. Flera av dessa elever hade knappast valt andra gymnasieprogram. Alternativet för flera av de ungdomar vi lärt känna skulle istället vara att helt stå utan skolgång.

De exempel på elever som kan ha svårt att finna sig tillrätta på gymnasiet, men trivs på det estetiska programmet kan kanske förstås genom att de fungerar genom att kunna arbeta i

estetiska processer och möta sinnenas betydelse för lärandet. Detta särskilt med avseende på elever med neuropsykiatriska funktionsvariationer; Estetiska programmet har stor betydelse för elever med funktionsvariationer och kan vara deras enda möjlighet att slutföra sina gymnasiestudier.

När det gäller utredarens tolkning av de statistiska underlagen finns flera exempel som bygger på missuppfattningar eller rent felaktiga uppfattningar. Inte minst vad gäller estetiska programmets avsättning till högskolan, främst avseende mätpunkterna (2 & 4 efter examen). De aspekterna är inte relevanta för estetelever och de särskilda premisserna för antagning med färdighetsprov till högskolan. Det är inte realistiskt eller ens önskvärt att alla som går estetiska programmet ska hamna i ”estetiska yrken”. De som kommer in på högre utbildningar efter ett flertal antagningsprov är endast några få från varje årskurs estetelever. Så måste det vara och så kommer det att förbli. Under studietiden på gymnasiet utvecklas såväl denna ”elit” som de som kanske kommer att fortsätta med estetiska verksamheter som hobby eller kanske som ”konsumenter” eller publik.

På liknande sätt missar utredaren tyvärr en stor grupp före detta estetelever som landar i en arbetsmarknad som inte syns i den valda statistiken. Många före detta estetelever, från alla inriktningar, arbetar inom skilda verksamhetsformer med stor andel frilans och egenföretagande samt mätpunkterna (2 & 4 efter examen).

Estetiska utbildningar måste få vara en rättighet för eleverna. Att ge Sveriges ungdomar rättigheten till denna kunskapsinhämtning är fundamentalt, annars förlorar eleverna både kunskap, kompetens och egen utveckling. För oss handlar inte detta om att tycka och tro. Vi lutar oss mot en mängd forskning, vetenskapliga artiklar och andra rön kring den positiva betydelsen av att arbeta med estetiska uttryckssätt, såväl fysiskt som psykiskt. I detta sammanhang i synnerhet befrämjande för kunskapsinhämtning och andra färdigheter (Beck et al. 2000; Bengtsson et al. 2005; Chanda et al. 2013; Fancourt et al. 2013; Fritz et al. 2009; Grape et al. 2002; Lederbogen et al. 2011; Nutley et al. 2014; Kraus et al. 2010; Saygin et al. 2013; Schlaug et al. 1995; Särkärnö et al. 2012; Särkärnö et al. 2016; Trainor et al. 2009; White-Schwoch et al. 2013; Zatorre 2005; Zatorre 2013).

I vårt nutida informationstäta samhälle möts våra sinnen av en växande ström med olika kommunikativa uttryck som människan måste lära sig att hantera. Dels för att kunna vara med och förstå, men också för att själv uttrycka sig i samhällsdebatten. De olika estetiska uttryck som berör våra sinnen får också större betydelse för det framtida samhället och ekonomin. När vi konsumerar tjänster och produkter gör vi det utifrån intrycken från våra sinnen. Det som fångar vårt intresse, som tilltalar oss utseendemässigt, känns skönt mot huden, som låter bra, o.s.v. kan benämnas som estetiska upplevelser. I framtiden kommer människor att efterfråga allt fler estetiska upplevelser i form av olika produkter och tjänster. De länder som förstår detta och satsar på utbildning för unga inom dessa områden kommer att få ett stort ekonomiskt och tekniskt försprång.

Upplevelseindustrin är allt viktigare idag, såväl nationellt som internationellt och Sverige har varit och är framgångsrikt tack vare goda kunskaper och förmågor när det gäller bl.a. design,

formgivning, musik och spelutveckling. Områden som drar in mångmiljardbelopp till Sveriges ekonomi. Under det senaste årtiondet har vi också sett stora framgångar när det gäller skapandet av berättelser, i form av texter, filmer, teater, musikalerna, dans m.m. Att Sverige har legat i framkant inom dessa områden hävdar vi beror på att det funnits en bred bas och en grundläggande kompetens bland det svenska folket. Kompetensen har bl.a. getts genom en bred estetisk utbildning i skolan med bild, musik och estetisk verksamhet som obligatoriska ämnen. Den kommunala musikskolan och andra kulturskolor har också varit viktiga inslag för denna bredd och grundläggande kompetens.

Den utvecklingspiral som redan snurrar allt snabbare inom hela det estetiska och kulturella fältet vore en katastrof att hamna på efterkälken i eller värre, bli helt frånåkta av omvärlden. De ambitioner som är satta för grundskolan och för våra nationella kulturpolitiska mål, kan inte upphöra när ungdomarna når gymnasiet.

Sveriges Nationella Kulturpolitiska mål, vilka antogs av riksdagen 2009 (under alliansens regeringstid), verkar inte gälla för gymnasieelever längre?

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Att då inte låta unga människor få arbeta med dessa förmågor efter grundskolan innebär att dagens elever hamnar på en lägre nivå än förr. Sverige kommer att tappa den bas och den kompetens som vi tidigare har haft när det gäller att rekrytera människor inom de framtida företagen som tillfredsställer människors behov av sinnesintryck.

Statens Skolverk beskriver i skriftserien Estetik, kultur och skapande i undervisningen bl. a. följande. Visserligen gäller dessa texter grundskolan. Men återigen undrar vi hur någon kan mena att detta plötsligen ska upphöra i gymnasieåldern?

Ur Lgr 11: skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella, såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.

Elever ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans

verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.

Estetiska programmets betydelse och värde för elever och samhälle

De estetiska ämnena kan ge eleverna, skolan och samhället en hel mängd olika fördelar. Det finns flera goda exempel och forskning som visar att de estetiska ämnena kan hjälpa elever att uppnå en djupare förståelse och starkare utveckling inom andra ämnen än de estetiska i skolan. Många elever lider också av stress och den psykiska ohälsan ökar bland ungdomarna, (se gärna en mängd vetenskapliga artiklar kring detta område på: www.kulturellahjarnan.se). Det estetiska programmet kan, både i nuläget och i framtiden, fungera även som en ventil, för att motverka detta.

Men vi anser också att de estetiska ämnena har ett mycket stort egenvärde, ett eget kunskapsområde som kan komma att få stor betydelse för samhällets kulturella, ekonomiska och demokratiska utveckling. En viktig aspekt är att betona värdet av kreativiteten i de estetiska lärprocesserna ur ett lärandeperspektiv och ett bildningsperspektiv samt utifrån de framgångsfaktorer som kan implementeras inom alla yrkesområden. Nedan ger vi exempel på en del av den kompetens och det värde som det estetiska programmet ger. Kompetenser och värden som inte går att mäta i hur elever från programmet hamnar i yrket eller högskolan.

Det kulturella området

Den tydligaste kopplingen till EU:s nyckelkompetenser är Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer: förmågan att uppskatta den kreativa betydelsen av idéer, upplevelser och känslor i ett antal medier, t.ex. musik, litteratur, visuell konst och scenkonst (EUR-Lex, 2006). Vi menar att den kulturella kompetensen inte har implementerats på ett önskvärt sätt i den svenska gymnasieskolan. Från 2018 kommer PISA-tester även att inkludera "globala färdigheter" och kulturell medvetenhet enligt Andreas Schleicher, OECD:s utbildningsledare.

...cultural origins, and appreciate different ideas, perspectives and values; a world in which people need to develop trust to collaborate across such differences; and a world in which people's Schools need to prepare students for a world in which people need to work with others of diverse lives will be affected by issues that transcend national boundaries. (OECD 2016, s. 1)

Utbildning inom det estetiska programmet ger större möjlighet att få in fler människor från olika socialgrupper och med olika bakgrund och kultur i det kulturella livet. Fler får möjlighet att känna sig hemma på teater, i konsthallar och konsertsalar, både som konsumenter och producenter av kultur och konst.

Breddad rekrytering inom musik-, konst-, medie-, teater- och dansutbildningar på högre nivå är dessutom önskvärd.

I vårt nutida informationstäta samhälle får berättelser och multimodala uttryck en allt större betydelse, både för samhällsbyggandet och för den enskilda individen. Vi möts av en växande

ström av kommunikativa uttryck som människan måste lära sig att hantera. Utöver det skrivna ordet, som har varit skolans fokus de senaste hundra åren, har bilden, ljudet och kroppsspråket fått allt större betydelse i det moderna medielandskapet. Precis som det krävs tid och övning att utveckla förmågan att förstå, tolka och uttrycka sig med det skrivna språket, krävs det också tid och övning för att utveckla förmågan att hantera andra kommunikativa uttryck. De estetiska ämnena är kommunikativa och viktiga för individens hela utveckling, kanske speciellt för ungdomar som söker och skapar sin identitet under gymnasieåren.

Det ekonomiska området

De ungdomar som börjar gymnasiet idag är födda på 2000-talet, och de kommer att vara verksamma inom yrkeslivet till 2060-talet. De samhällsförändringar som kommer att ske fram till dess är svåra att överblicka, men vi behöver rusta ungdomarna för dessa förändringar. Förmågan till innovation, att kunna hantera, dokumentera, tolka och uttrycka sig med olika kommunikativa uttryck kommer förmodligen att bli något som de flesta människor har nytta av i sina framtida arbeten. Att träna dessa förmågor och att kommunicera sina kunskaper, är något eleverna tränar inom de estetiska ämnena. Varje medborgare behöver utbildas i gestaltning: att ge form åt, konstruera och synliggöra sin kompetens och sitt ämnesområde. Kommunikation är också invävt i flera av EU:s nyckelkompetenser, liksom i OECD:s ramverk för kommande PISA-mätningar – tänkta att spegla kunskaper för framtidens behov:

Effective and appropriate communication and behaviour, within diverse teams, is already a component of success in the majority of jobs and will become an even bigger component over the years ahead. (OECD 2016, s. 3)

Allt fler människor skapar och konsumerar kultur i det moderna medielandskapet och vi kan redan se hur musik-, film- och dataspelsbranscherna har växt och fått allt större betydelse för länders ekonomi. Även inom den kommersiella kulturen är förmågan att skapa och förmedla berättelser genom olika kommunikativa uttryck av stor betydelse. Att tänka utanför boxen, att vara kreativ och se andra ingångar till problemlösning kommer att vara en absolut nödvändighet i den framtida konkurrensen på arbetsmarknaden. Att utveckla den kreativa förmågan sker bl.a. genom ett processinriktat arbete i de estetiska ämnena; att träna, utforska, våga misslyckas och sedan med hjälp av sina erfarenheter ta sig vidare. Det estetiska genomsyrar hela samhället och har potential att bidra till utveckling inom en mängd yrkesområden.

Det demokratiska området

Samhället går mot en ökad segregering mellan människor med olika sociala bakgrunder, mellan små och större orter, mellan stad och land. Efter att det estetiska obligatoriska ämnet försvann från gymnasieskolorna finns inte dessa kunskapsområden representerade på alla gymnasieskolor eller ens i alla kommuner. Det betyder att den estetiska kompetensen idag främst finns på större skolor i större kommuner med estetiska program. Fortsätter trenden blir det bara elever i större städer, eller elever med föräldrar som har ett eget kulturintresse som möter de estetiska ämnena. Vi ser det som en viktig bildnings- och demokratifråga att alla elever ges möjlighet att möta kultur och att utveckla förmågan att tolka, skapa och uttrycka

sig genom olika estetiska kulturella uttryck. Vi menar att det sker bäst genom ett obligatoriskt estetiskt ämne i gymnasieskolan för att på så vis nå de flesta av Sveriges ungdomar. Tillgång till ett fritt och vitalt kulturliv är en förutsättning för ett öppet samhälle som främjar delaktighet och demokrati. Det är en bärande idé för regeringens samhällsbygge att kulturlivet behöver vara tillgängligt för fler och i hela landet. (Regeringen, 2016, 16 september)

Att fostra unga människor till goda demokratiska medborgare innebär bl.a. att alla elever får möjlighet att öva sin förmåga i att tolka och uttrycka sig med de kommunikativa uttryck eller språk, som används i dagens medielandskap. Ur ett demokratiskt perspektiv är det därför nödvändigt att ge alla unga människor flera språk och andra uttryckssätt än enbart det talade och skrivna språket. Förmågor och kunskaper inom de estetiska kunskapsområdena ger verktyg för att uttrycka sina tankar, känslor och åsikter men även för att läsa av och tolka vår omvärld. Kompetensen i att avkoda bilder, kroppsspråk och andra multimodala uttryck blir därmed viktig i dagens samhälle. Dans, teater, musik, bild och media är ämnen där eleverna kan ges både teoretiska kunskaper, möjlighet att praktiskt öva sig i att tolka andras uttryck och att uttrycka sina egna åsikter med olika estetiska uttryck.

Detta gäller samtliga ungdomar i Sverige, men det skulle kunna ha extra tyngd när det gäller våra nyanlända ungdomar. Dessa nya medborgare kan, precis som skett under tidigare generationer, bidra till landets utveckling genom att komma med nya perspektiv och nytt kunnande, men en förutsättning är att vi ger dem verktygen. Estetiska uttryck med dess krav på kommunikation är ett sådant verktyg.

De som behärskar flera olika uttryckssätt får större möjlighet att kommunicera med människor från olika delar av såväl övriga världen som vårt eget samhälle och därmed att påverka och delta i samhällsdebatten.

Betydelsen för ungdomars identitetsutveckling

I de estetiska ämnena har elever stora möjligheter att arbeta med och uttrycka sin egen identitet med de uttryckssätt som står eleven närmast, där de har lättast att uttrycka sig. När de arbetar med, ifrågasätter och prövar sin identitet, utvecklar de även det ”språk” och de uttryckssätt som de arbetar med. Som det uttrycks i OECD:s noggranna genomgång av forskningsstudier kring utbildning i estetiska ämnen, *Art for Art's Sake: The Impact of Arts Education* (OECD, 2013):

The main justification for arts education is clearly the acquisition of artistic habits of mind ...not only the mastery of craft and technique, but also skills such as close observation, envisioning, exploration, persistence, expression, collaboration, and reflection – the skills in thinking and creativity and the social and behavioral skills that are developed in the arts. (s. 14)

Att praktiskt öva sig i att uttrycka sin egen identitet, sina egna åsikter och att tolka andras uttryck samt att möta en publik som kan ge respons, ökar elevernas självkänsla. Ökad självkänsla gör det lättare att göra sin röst hörd i samhället. Ett vidgat register för möjligheter

till kommunikation genom kreativa estetiska läroprocesser ger också större förutsättningar för människor att mötas över olika typer av gränser.

But no school should fail to educate its students to understand and respect cultural diversity. All young people should be able to challenge cultural and gender stereotypes, to reflect on the causes and solutions of racial, religious and hate violence and to help create tolerant, integrated societies. (OECD, 2016, s. 3)

Angående gymnasiesärskolan.

Programmet för estetiska verksamheter på gymnasiesärskolan har minskat i några kommuner och vi ser en risk för att det kommer att fortsätta. Vi kan se en koppling till APL som ger kommunerna stöd för att lägga ned programmet för estetiska verksamheter. Det kan vara svårt att skaffa praktikplatser inom det estetiska området eftersom väldigt många kulturutövare jobbar ensamma. (Utredningen beskriver även problemet för kommunerna att skaffa APL-platser för yrkesutbildning, bl.a. för komvux.) Det var den starkaste motiveringen till att Karlstad kommun lade ned programmet för estetiska verksamheter på gymnasiesärskolans nationella program. Vi anser att problemet med praktikplatser kan lösas på flera olika sätt och att det bör framgå i styrdokumentet.

Elever som valt programmet estetiska verksamheter bör få möjlighet att göra praktik inom bredare områden än bara det estetiska området. Som utredningen visar, finns det flera arbetsområden där utbildningen inte är så viktig för yrket, där arbetsgivaren snarare efterfrågar personliga egenskaper än ”rätt” gymnasieutbildning. De gymnasiesärskoleelever som går programmet estetiska verksamheter utvecklar sin personlighet, som också är en av de saker som gymnasiesärskolan ska ge eleverna. Eleverna utvecklar även sin kommunikationsförmåga i skapandet med estetiska uttryck.

Ett annat alternativ till delar av APL kan vara att eleverna får skapa gemensamma estetiska projekt som t.ex. teaterprojekt, utställningar, musik- och dansevenemang. Det kan ledas av lärare inom skolan eller någon utomstående konstnärlig projektledare. Projekten kan sedan själv-finansieras genom inträden och biljettförsäljning. Ett tredje alternativ för någon av APL-perioderna kan vara att eleverna får gå en UF-kurs där de får lära sig att driva företag.

Sverige har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 24 anges att konventionsstaterna, för att förverkliga rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning utan diskriminering och på lika villkor, ska säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande. (s. 780). Ungdomar som går gymnasiesärskolan är de enda ungdomar i Sverige som är tvingade att gå ett program med APL. Inga andra ungdomar är tvingade att göra det. Att det är så är i sig diskriminerande, även om intentionerna är goda.

Avslutningsvis

För att stärka utvecklingen inom dessa samhällsområden – det kulturella, det ekonomiska och det demokratiska – samt för att främja ungdomars identitetsutveckling behöver vi det estetiska programmet på gymnasieskolan.

När OECD-länderna skapar strategier för att utveckla det framtida kunskapsbegreppet och internationella kunskapsmätningar som PISA därför förändrar sitt innehåll, får inte Sverige hamna i bakvattnet.

Vi anser att elever ska få möjlighet att utveckla sina estetiska förmågor. I detta fall är det än viktigare att skolan fungerar kompensatoriskt så att inte vissa samhällsklasser känner utanförskap inom det kulturella området.

Det som Nationell Estetisk Kongress tycker är bra med utredningen är bland annat önskan att få stopp på den marknadsföring som inte visar vad utbildningar leder till. Enligt förslaget ska Skolverket ha en sida med tydligare och bättre information om de olika programmen, vad de innebär, vad man kan bli eller studera vidare till samt hur det har gått för eleverna på de olika linjerna. Samtidigt kan en sådan information vara lite missvisande eftersom utfallet också beror på hur de som går en utbildning har klarat grundskolan. För det Estetiska programmet finns det en risk med en sådan information.

Enligt tabellerna på s. 163 och 170 har elever som gått Estetiska programmet svårare att komma in på arbetsmarknaden och/eller att studera vidare än elever som gått andra program. Varför det är så visar tabellen på s. 200. Estetiska programmet är det högskoleförberedande programmet med flest elever som har låga meritvärden från grundskolan. Utredningen är väldigt tydlig med att de som har låga meritvärden från grundskolan har lättare att komma in på arbetsmarknaden om de väljer yrkesutbildningar. Väljer de högskoleförberedande program så har de svårare att komma in på arbetsmarknaden och de flesta läser inte vidare. Då är det naturligt att resultatet för Estetiska programmet blir ”sämre” än för andra program som då har fler elever med goda eller medelgoda meritvärden från grundskolan.

Att det är så måste i så fall vara tydligt för att informationen ska bli rättvis. Det beror inte på programmet eller dess innehåll att det blir så. Annars finns en risk för att elever med höga meritvärden hellre väljer en annan utbildning än estetiska programmet för att de tror att de ska ha lättare att komma in på andra utbildningar eller få jobb.

Till sist vill vi instämma med Karin Hedin (SKR) i hennes särskilda yttrande (s. 879) där hon bland annat säger:

Däremot har inte utredningen på ett övertygande sätt kunnat belägga att de åtgärder som föreslås löser de identifierade problemen och svarar upp mot de syften som finns i direktivet. Det är olyckligt att utredningen i så hög grad fokuserat på centralstyrd dimensionering och organisationsförändringar, när problembeskrivningen indikerar behov av en bredare palett av lösningar. Exempelvis ges få argument för hur förändringarna kommer att skapa ett

större intresse bland elever att välja yrkesutbildning i högre utsträckning än i dag eller hur förslagen kommer att minska segregationen i gymnasieskolan.

För Nationell Estetisk Kongress 2020

Pontus Edmar, lärare i Musik- och Teaterämnen, Schillerska gymnasiet, Göteborg

Mats Gräns, lärare i Musikämnen, Njudungsgymnasiet, Vetlanda

Lisen Gustafsson, lärare i Dansämnen, Sturegymnasiet, Halmstad

Ola Lindholm, lärare i Bild- och Mediaämnen, Sundstagsgymnasiet, Karlstad

Pita Skogsén, lärare i Teaterämnen, Hulebäcksgymnasiet, Mölnlycke

Sverker Zadig, lektor i Musik, Spyken, Lund

Referenser:

- Beck, R.J., Cecario, T.C., Yousefi, A., Enamoto, H. (2000). Choral Singing, Performance Perception, and Immune System Changes in Salivary Immunoglobulin A and Cortisol. *University of California Press, Music Perception*, Vol 18:1, pp. 87-106.
- Bengtsson, S.L., Nagy, Z., Skare, S., Forsman, L., Forsberg, H., Ullén, F. (2005). Extensive piano practicing has regionally specific effects on white matter development. *Nature Neuroscience*. 8, pp. 1148-1150.
- Chanda M. L., Levitin, D. J., (2013). Trends in Cognitive Sciences. *The neurochemistry of music*. Vol, 17:4, pp. 179-193.
- Den Kulturella Hjärnan. Centrum för Kultur, Kognition och Hälsa, i samarbete med Region Stockholm, Karolinska Institutet, Statens Musikverk.
<http://www.kulturellahjarnan.se/sv/hem/>
- EUR-Lex, rekommendation för ett livslångt lärande (2006). Sammanfattning:
<http://eurlex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090>
(hela dokumentet: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex:32006H0962>)
- Fancourt, D., Ockelford, A., Belai, A. (2013). The psychoneuroimmunological effects of music: A systematic review and a new model. *Brain, Behavior, and Immunity*. Vol. 36, pp. 15-26.
- Fritz, T., Jentschke, S., Gosselin, N., Sammler, D., Peretz, I., Turner, R., Friederici, A.D., Koelsch, S. (2009). Universal Recognition of Three Basic Emotions in Music. *Current Biology*. Vol 19:7. Pp 573-5767.
- Grape, C., Sandgren, M., Hansson, L-O., Ericson, M., Theorell, T. (2002). Does singing promote well-being?: An empirical study of professional and amateur singers during a singing lesson. *Integrative Physiological & Behavioral Science*. Vol 38:1, pp 65-74.
- Lederbogen, F., Kirsch, P., Haddad, L., Streit, F., Tost, H., Schuch, P., Wüst, S., Preussner, J.C., Riesel, M., Deuschle, M., Meyer-Lindenberg, A. (2011). City living and urban upbringing affect neural social stress processing in humans. *Nature*, 474, pp. 498-501.
- Nutley, S.B., Darki, F., Klingberg, T. (2014). Music practice is associated with development of working memory during childhood and adolescence. *Frontiers in Human Neuroscience*. 07, 2014.

- Kraus, N., Chandrasekaran, B. (2010). Music training for the development of auditory skills. *Nature Reviews Neuroscience*. 11. pp. 599-605.
- OECD (2013). *Art for Art's Sake: The Impact of Arts Education*. Paris: OECD Publications. (Overview)
http://www.oecd.org/education/ceeri/ART%20FOR%20ART'S%20SAKE%20OVERVIEW_EN_R3.pdf (Hela rapporten: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264180789-en>)
- OECD (2016). OECD proposal for the PISA 2018 Global Competence assessment
<https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf>
- Regeringen (2016). Regeringens satsning på ett mer jämlikt kulturutbud, budgetproposition 2017 <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/09/regeringen-satsar-pa-mer-lokal-kultur-i-hela-landet/>
- Saygin, Z.M., Norton, E.S., Osher, D.E., Beach, S.D., Cyr, A.B., Ozernov-Paslyvik, O., Yendiki, A., Fischl, B., Gaab, N., Gabrieli, J.D.D. (2013). Tracking the Roots of Reading Ability: White Matter Volume and Integrity Correlate with Phonological Awareness in Prereading and Early-Reading Kindergarten Children. *Journal of Neuroscience*. Vol 33:33.
- Schlaug, G., Jäncke, L., Huang, Y., Staiger, J.F., Steinmetz, H. (1995). Increased corpus callosum size in musicians. *Neuropsychologia*. Vol 33:8, Aug. 1995. pp. 1047-1055.
- Skolverket. (1999). *Det livslånga och livsvida lärandet*. Stockholm: Liber distribution.
- Skolverket. (2013). *Estetik, Kultur och Skapande i Undervisningen – demokrati, normer och värden*. Ett diskussionsunderlag, 1. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3854>
- Skolverket. (2013). *Estetik, Kultur och Skapande i Undervisningen – språk lärande och identitet*. Ett diskussionsunderlag, 2. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3853>
- Skolverket. (2013). *Estetik, Kultur och Skapande i Undervisningen – digitala verktyg, lärande och kommunikation*. Ett diskussionsunderlag, 3. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3852>
- Skolverket. (2013). *Estetik, Kultur och Skapande i Undervisningen – upplevelser, känslor och stämningar*. 4. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3854>
- Särkärnö, T., Soto, D. (2012). Music listening after stroke: beneficial effects and potential neural mechanisms. *The Neurosciences and Music IV Learning and Memory*. April 2012, pp 266-281.

Särkämö, T., Altenmüller, E., Rodriguez-Fornells, A., Peretz, I. (2016). Editorial: Music, Brain, and Rehabilitation: Emerging Therapeutic Applications and Potential Neural Mechanisms. *Front. Hum. Neurosci.*

Trainor, L.J., Shahin, A.J., Roberts, L.J., (2009). Understanding the Benefits of Musical Training. Effects on Oscillatory Brain Activity. *The Neurosciences and Music III, Disorders and Plasticity*. July 2009, pp 133-142.

White-Schwoch, T., Woodruff Carr, K., Anderson, S., Strait, D.L., Kraus, N. (2013). Older Adults Benefit from Music Training Early in Life: Biological Evidence for Long-Term Training-Driven Plasticity. *Journal of Neuroscience*, 6:33, pp. 17667-17674.

Zatorre, R. (2005). Music, the food of neuroscience? *Nature*, vol. 434, pp. 312-315.

Zatorre, R.J. (2013). Predispositions and Plasticity in Music and Speech Learning: Neural Correlates and Implications. *Science*. Vol. 342:6158, pp. 585-589.